

# Werkgroepen

## Bijen, wespen en mieren (Hymenoptera, Aculeata: 0014 e.a.)

### Wespen- en mierenatlas

Er is de afgelopen maanden gestaag doorgewerkt aan de atlas van de Nederlandse wespen en mieren. Behalve de soortteksten ligt er nu ook een groot deel van de inleidende hoofdstukken. Nieuwe taxonomische inzichten hebben geleid tot een opsplitsing van de graafwespen (Sphecidae s.l.) in drie families: Ampulicidae (kakkerlakkenwespen, één soort in Nederland), Crabronidae (graafwespen, 163 soorten) en Sphecidae s. str. (rupsendoders en aardrupsendoders, zes soorten). Voor de twee extra families heeft Wijnand Heitmans nieuwe familieteksten geschreven. Enkele andere teksten zijn herverdeeld onder de auteurs.

Elke subfamilie zal geïllustreerd worden met ten minste één habitustekening. Hiervan zijn de meeste al gemaakt, maar er moeten er nog enkele getekend worden van platkopwespen (Bethyridae), tangwespen (Dryinidae), peerkopwespen (Embolidae) en goudwespen (Chrysididae).

Met de serieredactie van de boekenserie Nederlandse Fauna is afgesproken dat zij in mei delen van het manuscript die gereed zijn onder ogen krijgen, zodat zij al voordat het volledige manuscript wordt ingeleverd commentaar kunnen leveren. Bij de werkzaamheden aan andere verspreidingsatlassen is gebleken dat dit een handige werkwijze is.

### Bijen in de Amsterdamse Waterleidingduinen

EIS-Nederland is benaderd door de Gemeentewaterleidingen Amsterdam voor het maken van een verspreidingsatlasje van bijen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Hieraan wordt gewerkt door Jeroen de Rond, in samenwerking met Henny Wiering en Theo Peeters, en Vincent Kalkman vanuit het EIS-bureau. Van alle uit het gebied bekende soorten zal een verspreidingskaartje en een bespreking opgenomen worden, naar aanleiding waarvan aanbevelingen voor het beheer gedaan worden. Bovendien zal er een plaat met kleurentekeningen van enkele algemene, herkenbare soorten worden bijgevoegd. De beheerders van het gebied hopen hiermee het verzamelen van gegevens door hun medewerkers te stimuleren. Het atlasje verschijnt in mei.

### Bijen in terreinen van Natuurmonumenten

Vorig jaar is een start gemaakt met inventarisaties van bijen in enkele terreinen van Natuurmonumenten. Dit was het vervolg op een rapport over dit onderwerp dat EIS-Nederland in april 1999 uitbracht. Het veldwerk was wat laat begonnen, waardoor er vorig jaar weinig gegevens zijn verzameld. Daarom is besloten om de inventarisaties dit jaar tot en met augustus door te laten lopen. De volgende gebieden worden geïnventariseerd: Loonse en Drunense duinen, Naardermeer, Huis ter Heide, Korenburgerveen, Groeve Sweijer, Dwingelderveld en nationaal park Zuid-Kennemerland. Hiervoor hebben we de hulp van 16 veldmedewerkers. In september zal een rapport geschreven worden.

### Landelijk bijenproject: een oproep

Met het verschijnen van de Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen in 1999 is het startsein gegeven voor het verzamelen van meer verspreidingsgegevens van bijen. Er bleek veel belangstelling te zijn voor dit atlasje, en het lijkt erop dat natuurbeheerders in toenemende mate bereid zijn om rekening te houden met bijen. Daarom is het van groot belang dat er veel recente verspreidingsgegevens verzameld worden. Deze kunnen dan verwerkt worden in de 'grote' verspreidingsatlas die over enkele jaren uitkomt.

Hierbij roepen we iedereen die zich met bijen bezighoudt op om er dit jaar veel op uit te trekken en de verzamelde gegevens door te geven aan EIS-Nederland.

Menno Reemer & Theo Peeters

## Zweefvliegen (Syrphidae: 0025)

### Project Nederlandse Zweefvliegen

Het project schiet goed op. Het afgelopen seizoen zijn veel mensen het veld in geweest. In de wintermaanden is door vele mensen enthousiast gewerkt in collecties en aan de ecologie. Daarnaast hebben de bureaumedewerkers veel werk verzet.

### Veldwerk

In 1999 is door tientallen waarnemers naar zweefvliegen gekeken. Inmiddels zijn ongeveer 5.000 waarnemingen op formulier en 10.000 waarnemingen digitaal aangeleverd. Wekelijks druppelen nog waarnemingen binnen en van de bestuurders van het project is nog weinig ontvangen. Dat worden er dus nog heel wat meer. Dat neemt niet weg dat er voor het komend jaar nog heel wat witte hokken en ecologische vragen openstaan die om invulling schreeuwen.

Voor het invoeren zijn formats beschikbaar voor verschillende computerprogramma's.

### Collectiewerk

John Smit en Menno Reemer zijn hard aan de slag in de collectie van het Zoologisch museum in Amsterdam. De meeste genera uit de tribus Syrphini en Eristalini zijn inmiddels opgenomen. In het huidige tempo zal aan het eind van dit jaar de hele collectie zijn opgenomen. Alle dieren worden opnieuw gedetermineerd en dat blijkt geen overbodige luxe, want er blijken nog aardig wat foutjes in te zitten. Er komen zelfs nog echte verrassingen boven tafel. Zo hebben we een vrouwtje *Eristalis* waarvan onduidelijk is tot welke soort het behoort, het derde exemplaar van *Eristalis rupium* voor Nederland en de derde vindplaats van *Scaeva dignota*. De vrijwilligers hebben in twee zaterdagbijeenkomsten de collectie in Enschede opgenomen. Daarnaast wordt in Tilburg, Eindhoven en Wageningen ook gewerkt aan het determineren en opnemen van het materiaal.



### Databank Nederlandse Zeevliegen

Menno Reemer heeft het bestand structureel opgezet. De voorlopige atlas was gebaseerd op een provisorisch samengevoegd bestand. Nu kunnen alle nieuwe waarnemingen, zowel uit het veld als uit de collecties, direct worden toegevoegd. Zo kan er in elke nieuwsbrief van het zeevliegenproject een up-to-date overzicht worden gegeven van het bestand. Er wordt over gedacht om een uittreksel van het bestand op de zeevliegen-homepage bij Bastiaan Wakkie te zetten.

### Ecologie

Van de winter hebben we met een groep vrijwilligers hard gewerkt aan de ecologie van de zeevliegen. We hebben per biotoop een lijst van kenmerkende soorten opgesteld, die het komende seizoen in het veld getoetst zullen gaan worden. In de zeevliegennieuwsbrief komt hiervan een overzicht. Ook op de landelijke zeevliendag is veel over ecologie van zeevliegen verteld.

### Contacten met de waarnemers

In februari is de eerste landelijke zeevliendag gehouden. Dit was een groot succes. In *Naturalis* waren 45 mensen aanwezig, die ademloos geluisterd hebben naar lezingen over zeevliegen vroeger en nu, vliegtijdverschillen tussen mannetjes en vrouwtjes, vroege voorjaarszeevliegen en ecologie van enkele soorten in de Meinweg.

In de voorzomer van 2000 zullen verspreid door het land enkele excursies worden georganiseerd voor beginnende en gevorderde waarnemers.

Er zijn nieuwe formulieren en een handleiding gemaakt, die inmiddels naar de waarnemers zijn verstuurd. Ook worden er regelmatig excursies georganiseerd om beginnende waarnemers de kans te geven om de kneepjes van het vak te leren. Een belangrijke informatiebron is de Nieuwsbrief, die ook in 2000 driemaal zal verschijnen. Daarnaast is er de zeevmail, georganiseerd door Bastiaan Wakkie. De mails komen ook direct op internet (<http://fly.to/syrphidae>). Heb je leuke waarnemingen gedaan, geef ze door via deze pagina of mail ze naar Bastiaan: [bastiaaw@dds.nl](mailto:bastiaaw@dds.nl).

Voor alle waarnemers is er de mogelijkheid om gevangen dieren te laten controleren.

### Promotie

Tijdens het verschijnen van deze EIS-Nieuwsbrief zal de zoekkaart net van de drukker komen. Op de zoekkaart staat een twintigtal algemene, herkenbare soorten met een foto afgebeeld. Deze zoekkaart wordt in elk geval via de Amoeba van de NJN verspreid. Hiermee willen we meer NJNers interesseren voor de zeevliegen. Ook voor anderen is de zoekkaart beschikbaar bij het Centraal Bureau.

Waar we wel tegen aan lopen is dat we weinig dia's hebben voor aansprekende dialezingen. De volwassen vliegen gaat nog wel, maar van larven, biotopen, gedrag, levenscyclus, jaarrond volgen van de zeevliegen in een biotoop etc. is erg weinig voorhanden. We houden ons aanbevolen voor aanvullingen.

### Plannen in 2000

Het belangrijkste is natuurlijk dat er meer waarnemingen binnen komen dan in 1999. Meer is namelijk altijd beter. Het is goed begonnen. Ik denk dat de maanden januari-maart 2000 meer waarnemingen hebben opgeleverd dan er ooit eerder in een jaar in deze maanden zijn gedaan. Gaat zo voort. En let daarbij ook op wat de beestjes doen.

Voor meer informatie, formulieren, computerformats etc. kunt u zich wenden tot John Smit en Menno Reemer op het Centraal Bureau van EIS.

Wouter van Steenis

Voorzitter Project Nederlandse Zeevliegen

### Sprinkhanen (Orthoptera: 0046)

Veruit het spannendste nieuws uit sprinkhanenland is de herontdekking van de kleine wrattenbijter in Nederland. In het komende nummer van NFM zal een uitgebreid artikel uw aller nieuwsgierigheid kunnen bevredigen.

Uit de jaarlijkse telling van de enige Nederlandse populatie van de rosse sprinkhaan bij Schin-op-Geul blijkt dat de soort in 1999 bijzonder talrijk was. Naar schatting waren er minimaal 600 dieren aanwezig. Dit is meer dan tweemaal zoveel als de hoogste schatting voor 1999.

Er komen regelmatig formulieren en bestanden binnen met sprinkhanengegevens uit het hele land. Dit wordt zeer op prijs gesteld. Niet alleen houden we graag de vinger aan de pols voor de zeldzamere soorten, maar het landelijke bestand wordt ook steeds meer voor andere doeleinden geraadpleegd. Zo worden de gegevens ook gebruikt voor Milieu Effect Rapportages.

Roy Kleukers

### Wapenvliegen (Stratiomyidae: 0045)

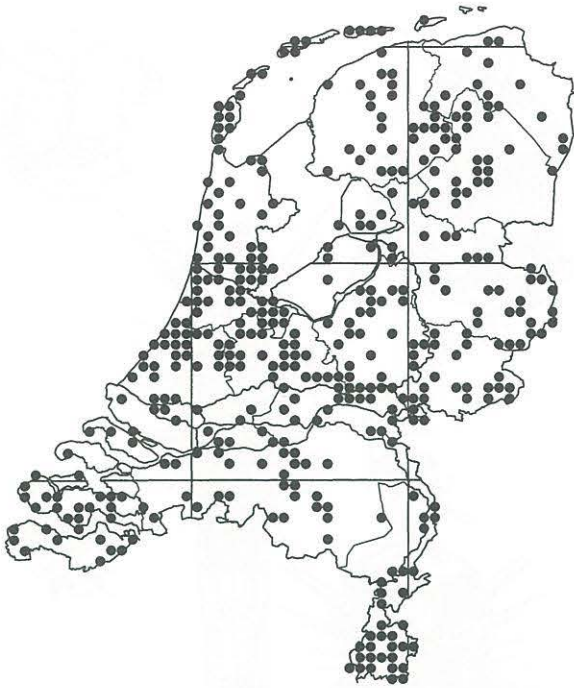
#### Nieuws van de wapenvliegen!

Na jarenlang een wat sluimerend bestaan te hebben geleid, barst het plotseling van de activiteiten rond deze prachtige vliegen. De belangrijkste oorzaak hiervoor is het werk aan een herziene versie van de uitverkochte JBU-tabel. Al eerder had Paul Beuk het coördinatorschap overgegeven aan ondergetekende. Deze heeft alle recente waarnemingen verzameld en doorgegeven aan EIS-Nederland. De belangrijkste verandering in de tabel zal namelijk in de verspreidingskaartjes te vinden zijn. Aan de waarnemingen die reeds in de vorige versie van de tabel stonden wordt een grote hoeveelheid recente gegevens toegevoegd. De eerste resultaten zijn in zoverre verrassend dat er een prachtig beeld uitkomt waar de huidige dipterologen verzamelen en waar malaisevallen staan. Van een aantal gebieden zoals Drenthe, Groningen maar ook Noord-Brabant zijn recent weinig tot geen waarnemingen bekend. Dit komt niet doordat wapenvliegen daar achteruit gaan maar door de geringe fantasie die veel dipterologen hebben bij het kiezen van hun vangplaatsen.

Als de laatste kaartjes uitgeprint zijn zal ik het nog een keer kritisch bekijken of er trends waarneembaar zijn, maar de eerste indruk is van niet. Nieuwe soorten zijn er niet meer gevonden sinds 1987. Wel een terugvondst en enkele soorten die oprukken naar het noorden of westen.

In tegenstelling tot de kaartjes uit de vorige versie van de tabel heb ik nu niet al het materiaal zelf gezien en daarmee zullen er mogelijk determinatiefouten in zitten. Hoewel er met de bestaande JBU-tabel niet zoveel determinatiefouten gemaakt worden. Wel blijkt dat de vrouwtjes van de *Nemotelus*-soorten voor veel mensen lastig te determineren zijn. Voldoende refe-





Verspreiding van *Chloromyia formosa* in Nederland. Dit kaartje is gebaseerd op dezelfde waarnemingen die gebruikt zijn voor de wapenvliegencat (Brugge 1987). In de komende maanden wordt het bestand uitgebreid met een grote hoeveelheid recente waarnemingen.

rentiemateriaal verzamelen is de beste oplossing. In het zuidwesten van Nederland blijken *N. notatus*, *N. uliginosus* en *N. pantherinus* door elkaar te kunnen vliegen. Om dit op te merken moet je wel meerdere exemplaren verzamelen en niet slechts één of twee!

Hopelijk komt de nieuwe tabel nog voor de zomer uit. Zoniet gewoon blijven vangen die fraaie vliegen. Graag je resultaten wel blijven doorgeven aan mij of aan het EIS-bureau.

Ben Brugge

### Spektorren (Dermestidae: 0050)

Bert van Zanen heeft aangegeven niet langer coördinator te willen zijn van deze werkgroep.

### Calyptrate vliegen (Calyptrata: 0059)

Het werkterrein van de werkgroep Calyptrata omvat zo'n 1000 soorten vliegen. Het moge duidelijk zijn dat een dergelijk groot werkterrein nooit door één persoon intensief bekeken kan worden. De laatste jaren is de belangstelling voor deze, als obscuur bekend staande families, evenwel sterk toegenomen. Daarom bevinden we ons nu in de luxe situatie, dat we de werkgroep Calyptrata in kleinere deelgroepjes kunnen opsplitsen.

De nieuwe taakverdeling ziet er als volgt uit:

Calliphoridae (Bromvliegen): Hans Huijbregts  
Oestridae (Horzels), Gasterophilidae (Paardenhorzels) en Tachinidae (Sluipvliegen): Theo Zeegers

Rhinophoridae (Pissebedvliegen): Hay Wijnhoven  
Sarcophagidae (Dambordvliegen): Liekele Sijstermans  
Musciidae & Fanniidae (Echte vliegen): Joop Prijs  
Anthomyiidae & Scatophagidae (Strontvliegen): vooralsnog vacant.

Van alle genoemde groepen met coördinator is een recent bewerkte naamlijst beschikbaar, of deze komt naar verwachting binnen een jaar.

#### Over de coördinatoren

Hans Huijbregts is via zijn interesse in kevers op kadavers en mest ook geïnteresseerd geraakt in vliegen op genoemde substanties. Van zijn hand zijn momenteel al meerdere waardevolle en verrassende ontdekkingen. Hay Wijnhoven is medeauteur van de Wetenschappelijke Mededeling over pissebedden en is zodoende ook geïnteresseerd in pissebedvliegen. Hij is een van de weinigen die zowel de gastheren als de parasieten goed kent. Een overzicht van de pissebedvliegen verscheen in Nederlandse Faunistische Mededelingen. Liekele Sijstermans is met name in de kleptoparasitaire dambordvliegen (Miltogramminae en Macronychiinae) geïnteresseerd en is vergevorderd met zijn werkzaamheden aan het collectiemateriaal. Voor de Nederlandse Naamlijst Sarcophagidae kan hij voor de andere onderfamilies (Sarcophaginae) assistentie krijgen van Jan Velterop.

Theo Zeegers publiceerde twee jaar geleden de naamlijst van de Nederlandse sluipvliegen en hoopt binnenkort met een eerste update te komen (7 nieuwe soorten voor de fauna). Over de horzels verschenen recent twee publicaties (Entomologische Berichten en Nederlandse Faunistische Mededelingen). De paardenhorzels vormen een interessante en onderbelichte familie. Recent zijn er meer en meer aanwijzingen dat paardenhorzels rond maneges helemaal niet zeldzaam zijn. Beste tijd: juli-augustus. Hij wacht de waarnemingen met spanning af.

Voor alle waarnemingen geldt dat deze aan de coördinator toegestuurd kunnen worden of aan bureau EIS in Leiden. Dat laatste is vooral handig voor mensen die aan meerdere families werken. Graag wel op ieder formulier maar één familie!

Theo Zeegers

### Waterwantsen (Hemiptera, partim: 1530)

Op het moment wordt er hard gewerkt aan het maken van het eerste deel van een serie van vijf boekjes die gezamenlijk een volledig verspreidingsoverzicht van de Nederlandse wantsen gaat vormen. Deze boekjes gaan verschijnen in dezelfde reeks waarin eerder de verspreidingsoverzichten van zweefvliegen en bijen zijn verschenen. De verdeling van de families over de vijf delen is gelijk aan de indeling in de Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic region (Aukema & Rieger). In het eerste, eind dit jaar te verschijnen, deel worden de oever-, oppervlakte- en waterwantsen behandeld. Er wordt naar gestreefd om elke twee jaar één deel van de wantsenserie uit te brengen. Het team auteurs voor dit deel bestaat naast ondergetekenden uit Jan Cuppen en David Tempelman.

Een groot deel van het collectiewerk voor deze groepen is afgelopen jaren door Berend Aukema uitgevoerd. Afgelopen



winter is er stug doorgewerkt om de collectie Leiden op te nemen. Hierbij zijn de auteurs geholpen door Ton van Haaren, Bram Koese, Barend van Maanen, André van Nieuwenhuizen, Bert Storm en Maurijn van der Zee.

In de komende maanden wordt het werk aan het bestand afgerond en wordt er een begin gemaakt met het schrijven van de teksten. Doordat een groot aantal waterschappen en personen hun waarnemingen beschikbaar hebben gesteld zal het uiteindelijke bestand wat voor het eerste deel wordt gebruikt meer dan 50.000 waarnemingen groot zijn. Het is dan ook de verwachting dat we een goede indruk van de verspreiding van de in totaal 86 soorten kunnen geven.

Komend jaar worden de bestanden van water- en landwantsen samengevoegd. Voortaan zal er dus maar één werkgroep voor zowel de water- als de landwantsen zijn. Deze werkgroep zal gecoördineerd worden door Berend Aukema. Wel blijft Nico Nieser als vraagbaak dienen voor mensen die informatie zoeken over zowel binnen- als buitenlandse waterwantsen.

Berend Aukema en Nico Nieser

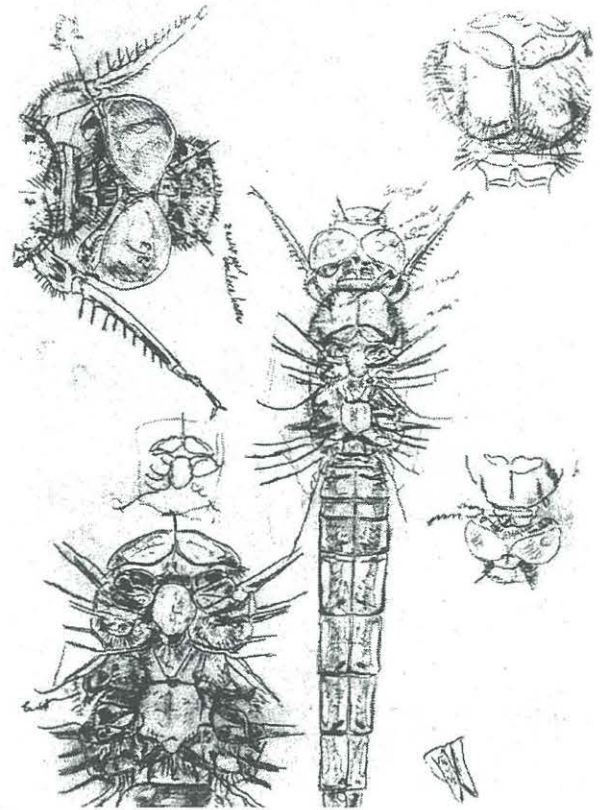
### Dazen (Tabanidae: 1720)

Deze winter verscheen na vijf jaar werk als Wetenschappelijke Mededeling bij de KNNV 'Dazen en dazenlarven'. Ik heb geprobeerd de tabel zo gebruiksvriendelijk mogelijk te maken, zodat ook in het veld al veel determinaties gedaan kunnen worden. Sommige groepen (*Haematopota*, *Hybomitra*) zullen zeker voor de beginner lastig blijven. Ik hoop dat de tabel de start is van veel nieuwe en betrouwbare waarnemingen. Op termijn van vijf jaar kan dan wellicht een voorlopige atlas geproduceerd worden. Ik ben benieuwd!  
Waarnemingen kunnen naar Theo Zeegers, Zomerstraat 15, 2033 EN Haarlem of naar bureau EIS.

Theo Zeegers

### Libellen (Odonata: 1504)

Op libellengebied is er in de afgelopen wintermaanden weinig bijzonder gebeurd. Het libellenseizoen 1999-2000 heeft, zoals tegenwoordig gebruikelijk, weer veel leuke en interes-



Schetsen voor een kleurentekening voor het libellenboek, dat in 2001 zal verschijnen in de serie Nederlandse Fauna.

sante waarnemingen opgeleverd. Hoogtepunt was een reeks van waarnemingen van de rivierrombout *Gomphus flavipes* langs de grote rivieren tussen de Duitse grens en de Biesbosch. Deze 'uitgestorven' soort heeft in de afgelopen jaren weer vaste voet op Nederlands grondgebied gekregen.

Ondertussen wordt er hard verder gewerkt aan de verspreidingsatlas van de Nederlandse libellen.

In de komende maanden wordt een deel van de hoofdstukken herzien. Naar verwachting zal de atlas in het voorjaar van 2001 verschijnen.

Michiel van der Weide